

Nr 162.

Av herr **Hellberg**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition, nr 261, med förslag till lag om ändring i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet m. m.*

I överensstämmelse med de önskemål, som uttalats i den skrivelse fjolårets riksdag avlät till Kungl. Maj:t i samband med sitt beslut om förlängning av valperioden för andra kammaren från tre till fyra år, har Kungl. Maj:t i propositionen nr 261 till årets riksdag föreslagit bl. a. den förändring i bestämmelserna om stadsfullmäktige- och landstingsmannaval, att dessa val endast skola förrättas vart fjärde år och sålunda omfatta de respektive representantförsamlingarnas samtliga medlemmar.

Om detta förslag vinner riksdagens bifall och det vilande grundlagsändringsförslaget om andra-kammarperiodens förlängning blir antaget, skulle därigenom en regelbunden växling av politiska och kommunala val med ett valfritt års mellanrum komma att inträda i stället för den nuvarande oordningen i de olika valslagets inbördes förhållanden, som bl. a. medför, att tre val tid efter annan infalla under samma år. Men den större reda, som i de föreslagna ändringarna avses, skulle bli ännu fullständigare, om åtminstone de två stora valen, riksdags- och landstingsmannavalen, förlades till samma tid på året och helst till en bestämd dag. Vore det en gång för alla fastställt, att dessa båda val skulle infalla på den dagen växelvis t. ex. alla jämna år, så att den ordningen inginge i folkmedvetandet och folkvanan, komme därmed i våra valförhållanden att inträda en regelmässighet och stadga, som säkerligen skulle bidra till den önskvärda ökningen i de röstades antal, som i vårt vidsträckta och glesbefolkade land bör främjas så mycket som möjligt på annat sätt, då det av olika, inte minst av praktiska skäl, inte funnits tillrädligt att införa röstplikt.

Enligt gällande bestämmelser skola som bekant landstingsmannavalen förrättas under senare delen av mars och riksdagsmannavalen i september. Av dessa valtider har den förra i ett viktigt avseende visat

sig mindre lämplig. Sedan landstingsmannavalen fått en så stark politisk karaktär som de numer äga och till följd därav föregås av en hela landet omfattande valstrid, medför det uppenbara olägenheter, att de för rättas under den tid riksdagen är samlad. Vid de möten, som för dem anordnas, begäres i stor utsträckning föredrag av riksdagsmän. Om då dessa, som naturligt är, så vitt möjligt söka tillmötesgå önskningarna om en sådan deras medverkan i valstriden, så kan det inte ske utan att de försumma riksdagsarbetet. Erfarenheten har också visat, att under veckorna närmast före landstingsvalen ett mycket stort antal folkrepresentanter äro borta från utskottens och kamrarnas sammanträden. Denna påföljd av landstingsvalens förläggning till våren är påtaglig. Och skulle, vilket visserligen knappast är tänkbart, riksdagsmännen allmänt vägra sin medverkan till dessa val, så bleve även den påföljden menlig, då valmännen därigenom måste umbära den ledning de önska. En förflyttning av landstingsvalen till en annan årstid är redan av dessa ganska viktiga skäl önskelig.

Någon liknande anledning att förändra tiden för riksdagsmannavalen synes däremot icke föreligga. Sedan mer än ett 20-tal år ha de varit förlagda till den månad, som utgör en gränstid mellan sommar och höst, en tid som i allmänhet genom friskt och vackert väder samt torra och dammfria vägar i de flesta delar av landet väl lämpar sig för de »folkvandringar» som föranledas av valen. Någon tjänligare tid för dessa torde knappast stå till buds; helst som riksdagens samvaro under årets 5—6 första månader väl utgör ett avgörande skäl mot deras förläggning till denna och den närmast därefter följande tiden. Om riksdags- och landstingsmannavalen skola äga rum under samma årstid, synes därför enda möjligheten vara att även de senare äga rum under förhösten.

Om också önskemålet att för båda dessa val få en viss bestämd dag fasthållas, så synes denna dag böra infalla i slutet av september. Den bör nämligen komma på tillbörligt tidsavstånd efter landstingens sammanträden, vilka som bekant börja i somliga län andra, i somliga tredje måndagen i nämnda månad. Uppenbart olämpligt vore, om dessa sammanträden, låt vara endast en gång vart fjärde år, skulle hållas sedan nyval av tingens ledamöter redan ägt rum, medan det åter förefaller rätt naturligt att nyvalen inträffa kort efter att det gamla landstinget haft sitt sista sammanträde.

Då det nu emellertid i en annan kungl. proposition till årets riksdag, nr 277, har föreslagits, att tiden för landstings lagtima möte skall kunna utsträckas till 10 dagar, så skulle det, om detta förslag nu eller

något liknande framdeles vinner riksdagens bifall, i några fall kunna inträffa, att det gamla landstinget inte hunnit avsluta sina arbeten innan det nya skall väljas. En sådan tänkbar om än väl mindre sannolik sammanstötning kan då förebyggas antingen därigenom att alla landsting sammanträda så tidigt, t. ex. andra måndagen i september, att de hinna åtskiljas i erforderlig tid före valen, eller ock därigenom att valen skjutas över till första veckan av oktober, vilken torde vara ur olika synpunkter för dem ungefär lika lämplig som den sista i september. Av dessa båda möjligheter torde dock den förra vara att föredraga, då en flyttning av vissa landsting från en vecka till den närmast föregående väl får anses vålla mindre rubbning av det bestående än riksdagsmannavalens utflyttning ur en hävdvunnen månad in i en annan.

Men om sålunda valdagen bör falla inom sista veckan av september, så återstår frågan vilken veckodag som lämpar sig bäst därtill.

Funnes det möjlighet att få en vardag fri under hösten, som alldeles saknar helgdagar, så vore det mycket tilltalande att utse den sista septemberlördagen till riksvaldag. Den viktigaste allmänt medborgerliga förrättningen skulle då medföra ett slags civil tvådagarshelg, och det skulle kanske i sin mån bidra till en talrikare inställelse vid valurnorna, att de som för den måste tillryggalägga en längre väg fram och åter inte behövde gå i arbete dagen därpå. Nu finnes emellertid dess värre ingen trygghet för att en vardag, upphöjd till valdag, överallt skulle bliva fridag. Olika intressen kunna tänkas samverka däremot. Allestädes i vårt land har också under senare tid utvecklingen fört till riksdagsmannavalens förläggning på en söndag, och landstingsmannavalen på landsbygden äro ju genom lag förlagda till Mariebebådelsedag. Det torde då vara mest överensstämmande med hävd och vana, om sista söndagen i september bestämdes till samfälld valdag för hela landet.

Länge har det varit ett ganska allmänt omfattat önskemål att få en sådan gemensam dag för riksdagsmannavalen, så att dessa kunde undangöras på en gång i stället för att utdragas över en hel månad. För den reformen borde nu den allmänna meningen vara mogen. Men det blir då endast ett steg vidare på samma utvecklingsväg, om även de andra stora valen förläggas till samma årsdag de år då de äga rum. Det skulle, såsom förut framhållits, bidra till att skapa en god och fast medborgerlig sedvänja, om denna gemensamma valdag en gång för alla vore bestämd, så att alla, oberoende av myndigheternas beslut och kungörelser, visste, att sista söndagen i september alla jämna år, går folket över hela landet till val.

Ur olika synpunkter ter sig ock den här föreslagna dagen mycket ändamålsenlig. Vad som förut sagts om väder och väglag i september månad gäller också om dess sista vecka — enligt meteorologiska anstaltens väderleksrapporter från landets olika delar, provvis undersökta för vart tredje år under perioden 1900—1915, har nu denna vecka i genomsnitt visat i det allra närmaste $5\frac{1}{2}$ dagar som kunde räknas för regnfria. I de flesta trakter av landet är det viktigaste skördarbetet då i regel avslutat, och i städerna ha de under den varma årstiden bortresta återinflyttat. Det politiska intresset, som mot slutet av riksdagssäsongen helt naturligt blivit något uttröttat, vaknar efter sommarens vila till nytt liv. Det torde över huvud knappast finnas någon tid på året som är bättre ägnad för valen.

Naturligtvis kunna mot den som mot varje annan göras vissa invändningar. En sådan är, att vart annat år landstingen komme att sammanträda under valkampanjen. Att deras i allmänhet fyra till fem sammanträdesdagar infalla då, är väl dock en obetydlig olägenhet i jämförelse med den nuvarande: att landstingsvalstriderna liksom själva valen infalla under riksdagstiden. — En annan invändning skulle det kunna vara, att i slutet av september den kommunala röstlängden är ett halvt år äldre än i slutet av mars. Men då detta inte alls inverkar på de under året inflyttades rösträtt, som med undantag för fastighetsägare först kan inträda påföljande år, och de andra som av en eller annan anledning inte blivit upptagna i den nämnda längden men ha anspråk därpå, naturligtvis kunna få dessa sina anspråk prövade vid justeringsförrättningen i början av valstämman lika väl under hösten som under våren, synes en sådan invändning sakna betydelse. — Detsamma kan väl sägas om det förhållandet, att de på hösten valda landstingsmännen icke finge träda i funktion förr än nära ett år efter det de blivit valda eller nära ett halvår senare än nu, då de väljas på våren. Att det skulle innebära någon olägenhet, är dock svårt att inse. Mandattiden för landstingsmännen, vilken nu räknas från 1 september, borde vid en sådan förändring av valtiden som den här ifrågasatta räknas från 1 januari nästa år. Att det sedan dröjer inemot $\frac{3}{4}$ år, innan landstinget sammanträder till sitt lagtima möte, innebär visserligen ett längre avstånd mellan mandatets början och dess första utövning än som nu förekommer, men det torde vara svårt att uppvisa, varutinnan detta skulle vara menligt, helst som den förändring i landstingens sammansättning som valen medföra brukar inskränka sig till en mindre del av deras medlemstal.

Men även om dessa och andra anmärkningar, som tilläventyrs kunna framställas, förtjäna något avseende, så äro de väl ändå av underordnad vikt i jämförelse med den stora fördel, som skulle vinnas för vårt offentliga liv genom en fast, i folkmedvetandet invuxen, regelbundet återkommande valdag. I den kungl. proposition, vartill denna motion ansluter sig, uttalar sig också departementschefen principiellt för sista söndagen i september eller första söndagen i oktober såsom valdag och betecknar en sådan såsom »det mål vartill man bör sträva», fastän han anser svårigheterna att uppnå detta mål för närvarande så stora, att han funnit sig böra låta det stanna vid de gamla valtiderna. De olägenheter, som äro förbundna med landstingsvalens förläggning till den årstid, då de för närvarande hållas, äro likväl så påtagliga och betydande, att, när en omläggning av dessa val nu skall företagas, starka skäl tala för att den göres så fullständig som möjligt. Annars måste frågan därom under den närmaste tiden upptagas på nytt. Svårigheterna mot förslaget om en gemensam dag för riksdags- och landstingsval kunna väl inte heller vara större än att de, med hjälp av den goda vilja, som för ett viktigt resultat förmår uppoffra relativa oväsentligheter, böra kunna övervinnas. Vad särskilt angår de lagändringar, som därför erfordras, torde väl vederbörande utskott kunna sörja för att de bliva avfattade på ett tillfredsställande sätt.

I den kungliga propositionen behandlas även frågan om stads- (och kommunal-)fullmäktigevalens sammanföring med andra val, närmast med landstingsvalen. Den frågan torde dock kunna lämnas utanför den större fråga det här gäller. Stads- och (kommunal-)fullmäktigevalen äro ju dock inga allmänna val. Det torde möjligen vara ändamålsenligt, att de förrättas i ett visst sammanhang med landstingsvalen, men det får väl anses uteslutet, att de skulle kunna förrättas på samma dag som dessa. Endast för de få större städer, vilkas stadsfullmäktige utse ledamöter i första kammaren, vore en sådan samtidighet möjlig.

För övergång från den nuvarande till den här förordade valdagen för landstingsvalen synes den enklaste utvägen vara att 1922, då den nya ordningen för dem borde inträda, för att den önskade växlingen vart annat år mellan de båda landsvalen må kunna inträda efter 1920 års riksdagsval, först i mars partiella val som vanligt förrättas för den återstående delen av året, och att sedan den nya lagen träder i kraft exempelvis den 1 juli, samt att i den inryckes ett övergångsstadgande som bestämmer, att alla landstingsmandat efter den gamla ordningen skola utgå den 31 december 1922. Att sålunda det året två landstingsval, ett partiellt i mars och ett totalt i september, komma att få hållas,

är visserligen en olägenhet, men för en enda gång bör denna vara övervinnelig, när det förut har förekommit och om den nuvarande ordningen (eller snarare oordningen) finge fortbestå vart 6:te år skulle inträffa, att landstings- och riksdagsval infalla på samma år.

Som konsekvens av det här ovan anförda yrkas, att riksdagen måtte besluta att som valdag för riksdags- och landstingsval fastställa sista söndagen i september samt att antaga de förändrade bestämmelser i grund- och kommunallagar, som för detta ändamål erfordras.

Närmast hemställes alltså med anledning av Kungl. Maj:ts förutnämnda proposition, nr 261, att riksdagen måtte besluta följande förändringar i nu gällande förordning om landsting:

att i § 5 mom. 2 c första stycket kommer att lyda: »Valet skall förrättas sista söndagen i september månad»;

att i samma paragraf mom. 3 a början av andra stycket kommer att lyda: »Valet, som skall förrättas sista söndagen i september månad»;

att § 16 får den lydelse Kungl. Maj:ts föreslagit utom att i de båda första satserna uttrycket: »från och med den 1 september det år då valet skett» utbytes mot: »från och med den 1 januari året efter det år då valet skett»;

att i § 17 första satsen orden: »den andra eller den tredje måndagen i september månad, allt efter som landstinget en gång bestämmer» utbytas mot: »den andra måndagen i september månad»; samt

att slutligen övergångsstadgandet avfattas ungefär sålunda:

»Denna lag träder i kraft den 1 juli 1922. Tjänstgöringstiden för de landstingsmän och suppleanter som dessförinnan utses skall utgå den 31 december 1922, där ej enligt stadgandena i § 16 tjänstgöringstiden för dem upphör tidigare.»

Stockholm den 26 april 1918.

Mauritz Hellberg.